

Assetjament psicològic i recerca històrica

Autor: Neus Rossell i Bancells
Data de publicació: 21-01-2020

Article de la psicòloga Neus Rossell i Bancells en el qual desenvolupa la seva ponència al 19è Simposi sobre la Història Censurada de Catalunya a Arenys de Munt (novembre del 2019). “Encara que les desqualificacions en el món professional siguin molt freqüents, diu molt poc dels seus autors quan ho fan en bloc des d'un estament de poder contra aquells que són més humils.”

Quan fa anys em vaig interessar per l'assetjament psicològic, va caure a les meves mans el llibre de Marie-France Hirigoyen, “L'assetjament moral a la feina”. Rellegint-lo, m'ha fascinat una frase: “És la asimetria imposada, la que crea la violència” (1). L'àmbit de la recerca i del coneixement no s'escapa d'aquesta sentència.

En una època que l'església ostentava un gran poder eren científics com Galileu, Giordano Bruno o el mateix Darwin que van tenir molta dificultat per canviar paradigmes. Les amenaces, crítiques i desqualificacions que rebien de la comunitat eren molt contundents: a vegades ho pagaven amb la vida. Ara, igual que abans, enfrontar-se als manaments o ideologia del poder es paga car. Per altra banda, a ningú se li escapa que una part del poder que ostenten els estats es basa en el relat que fan de la pròpia història i per això han tingut històricament el monopoli dels arxius, de forma que saben tractar molt bé els seus acòlits relators.

Justament això fa pensar aquesta orquestració tan visceral que alguns historiadors, periodistes i polítics dirigeixen contra els membres de l'Institut Nova Història (INH). Dic orquestració, perquè sembla que, apart de no haver llegit els llibres que critiquen, es copiïn les paraules, les mateixes exageracions i comparacions (que si són com els que diuen que les línies de Nasca i les piràmides les van construir els extraterrestres, que si són com els terraplanistes, que si són com els antivacunes, etc.) i les mateixes sortides de to. A l'article de Sàpiens “Desmuntem la Nova Història” diu el Sr. Baydal que “podria semblar una qüestió universitària, gairebé lobbista, quan en realitat és gremial”. Doncs amb aquest desplegament de mitjans no ho sembla!

Encara que es desqualificacions en el món professional siguin molt freqüents, diu molt poc dels seus autors quan ho fan en bloc des d'un estament de poder contra aquells que són més humils. Ho fan sense argumentar o agafant detalls anecdòtics per fer-ho. Qüestió d'asimetria.

Difícilment podem parlar d'assetjament quan hi ha simetria. Des del meu parer, el següent n'és un exemple:

“La psicologia es pot abordar des de diverses metodologies, i si una d'elles és coneguda a tot el món és la psicoanàlisi. En una època va ser la més prestigiosa, però rellevants personatges de diverses disciplines l'han titllat de poc científica, com per exemple: els psicòlegs Steven Pinker i Malcolm Macmillan, el lingüista Noam Chomsky, el biòleg evolutiu Stephen Jay Gould, el físic Richard Feynman, els filòsofs Adolf Grünbaum i Frank Cioffi, entre d'altres. Actualment se sol considerar que no passa el sedàs de la rigorositat del mètode científic, a diferència d'altres corrents psicològics. Malgrat tot, es respecta tant, que en el mateix Col·legi de Psicologia de Catalunya —i diria que a tot el món— hi està ben representada i de ben segur que també obtenen bons resultats terapèutics els que l'apliquen”.

Per això com a psicòloga em pregunto, ¿com és possible que es pugui ser tan dogmàtic en una matèria com la història si lògicament no es pot reviure per contrastar els fets? Si en els fets actuals, que podem experimentar i viure, constatem reiteradament que els mitjans ens els presenten diferent segons la seva ideologia i els transmeten tergiversats? Apart de la intencionalitat de l'escriptor, també he pogut observar un munt de vegades en la meua pràctica clínica que tothom llegeix, experimenta i interpreta la realitat de maneres diverses.

A diferència de les ciències de la naturalesa i de la salut en què l'experimentació pot corroborar o refutar hipòtesis i teories en el present, la història no ho permet. I per això crec que s'ha d'estar obert a les aportacions que s'hi puguin fer, en el benentès que en les investigacions s'han d'aplicar mètodes científics rigorosos.

Naturalment que hi ha rivalitat entre investigadors, entre científics. I en molts casos la considero positiva perquè pot impulsar enormement l'àrea de recerca; és la que es va donar entre Pasteur i Kock. També són d'agrair les crítiques constructives basades en l'argumentació i el recolzament al lliurepensador. Però bona part del que he vist són crítiques destructives, que m'han fet pensar força en un assetjament psicològic contra persones de l'INH. Aquestes crítiques poden anar des de la desqualificació i la burla per part d'alguns articulistes a la violència verbal que es dona sobretot a les xarxes. El mal tractador verbal és conscient del poder de la paraula. La seva intenció és que s'adopti la seva veritat com LA VERITAT.

S'ha escrit molt sobre l'assetjament moral o psicològic anomenat mobbing, per la seva freqüència dins d'empreses i organitzacions. Malgrat que no conec cap estudi d'assetjament psicològic entre col·legues de diferents organitzacions, aquesta mena de linxament contra els components de l'INH m'hi ha fet veure força paral·lelismes i, per tant, m'he permès la llicència de fer una interpretació psicològica des d'aquesta perspectiva.

Definició de mobbing

Quan el psicòleg suec Heinz Leyman va introduir el concepte de mobbing va definir-lo com «un terror psicològic en el món del treball que implica una comunicació hostil i amoral, dirigida de manera sistemàtica per una o diverses persones, quasi sempre contra una altra que se sent acorralada en una posició dèbil i a la defensiva». La violència psicològica l'exerceixen els assetjadors de manera repetida sobre un o més individus durant un període de temps prolongat. Pot donar-se en forma de paraules, actes, gestos i escrits contra la personalitat, la dignitat o la integritat física o psíquica del treballador. L'objectiu és destruir i fastiguejar a la víctima per part d'aquell que abusa de la seva posició per obtenir més respecte o fer-se notar. “És la asimetria imposada que crea la violència”.

Perfil de la víctima

En contra del que es podria pensar, en general la víctima no té una personalitat insuportable, ni mal caràcter, ni tampoc és dèbil i poc competent en el treball. Al contrari, sol tractar-se de persones brillants i treballadores. Però això mateix les fa susceptibles a les enveges i pot fer-les perilloses per alguns que són o se senten superiors en jerarquia. La seva

capacitat de pensar diferent i els seus desitjos d' innovar són percebuts com una amenaça als ulls de l'assetjador.

Formes de l'assetjament moral o psicològic dins de les organitzacions

Entre d'altres, la mateixa Universitat Politècnica de Barcelona en el seu web ve a dir:

Conductes repetides i sistemàtiques d'assetjament.

Conductes que pretenen boicotejar la feina de la víctima i impedeixen que desenvolupi correctament la seva feina.

Aïllament imposat al treballador per part de companys i superiors.

Manipulació premeditada de la víctima amb un desig de destruir-la. Abús de poder a través del menyspreu persistent de la feina que realitza, etc.

Destrucció de la reputació i difusió de mentides i acusacions sobre la persona.

Voluntat d'alterar i destruir les xarxes habituals de comunicació de la víctima.

Discriminació i voluntat de desprestigiar laboralment per por o enveja dels èxits i mèrits dels altres.

Humiliacions a la persona, etc.

Conseqüències

En aquest aspecte, el mobbing i el bullying són similars: hi ha pèrdua de l'autoestima i de confiança en un mateix, ja que la víctima sent que se li ha usurpat la seva identitat i pensa que els altres tenen una imatge d'ella molt negativa. Això pot generar-li agressivitat, retraïment, depressió, ansietat, estrès, i en el cas del mobbing, provocar deserció laboral. El següent exemple és força il·lustratiu:

“Vaig atendre un cas de mobbing fa uns anys. Era una senyora d'uns 50 i tants anys que treballava a la funció pública com a tècnica. Se l'havia proposat com a cap de l'equip, però finalment es va creure millor un perfil més jove. Amb el temps, el seu nou cap va començar a menystenir la seva feina i tractar-la malament. Ella va començar a dubtar de la seva eficàcia i professionalitat, de manera que quan més insegura estava, més sovint incorria en alguns errors impropis d'ella i més era criticada. Quan va arribar a la meua consulta tenia molt migrada la seva autoestima i l'autovàlua i s'havia plantejat plegar. El més sorprenent és que a les tardes regentava una empresa on desenvolupava el mateix tipus de treball amb uns resultats boníssims.”

Perfil psicològic de l'assetjador

Marie-France Hirigoyen proporciona una sèrie de característiques pròpies de les personalitats narcisistes que poden ajudar a detectar-los:

El subjecte té una idea grandiosa de la seva pròpia importància.

L'absorbeixen fantasies il·limitades d'èxit i de poder.

Es considera especial i únic.

Té una necessitat excessiva de ser admirat.

Explota l'altre en les seves relacions interpersonals.

Té una gran immaduresa emocional.

Té manca d'empatia (no se sent culpable), encara que poden ser molt brillants socialment.

Pot fingir que entén els sentiments dels altres.

Té actituds i comportaments arrogants.

En el fons, se sent acomplexat respecte a la víctima.

En resum, l'assetjador sol ser narcisista, controlador, oportunista i manipulador de manera que sempre intenta envoltar-se d'ajudants que li faciliten molt la tasca.

Malgrat que algunes hipòtesis pretenen relacionar una autoestima dèbil com la causa de violència interpersonal, no conclouen el mateix diverses investigacions. Un exemple són les del professor Roy F. Baumeister (psicòleg social i catedràtic de la Universitat estatal de Florida) i el seu equip:

“Van partir de la base que la violència podria estar generada pel fet de sentir que la imatge favorable que tenim de nosaltres mateixos estigués amenaçada. Seria la manifestació de persones que tindrien una opinió de sí mateixes exageradament elevada, el que es denomina “narcisisme” en psicologia clínica. Així, les persones amb una autoimatge sobrevalorada, i per tant fàcilment amenaçable, estarien més inclinades a l'agressió.

Per comprovar aquesta hipòtesi, l'equip va fer creure a un grup de prop de 300 participants, als quals s'havia mesurat els nivells de narcisisme i autoestima, que participaria en un estudi sobre les reaccions davant de judicis de valor de tipus positius o negatius.

A la primera part de l'experiment, cadascú tenia la tasca de redactar un text d'algunes línies sobre l'avortament, i se'ls feia creure que el text seria llegit per un altre subjecte per a ser avaluat. De fet, no era així. En canvi, de manera aleatòria, la meitat dels subjectes va rebre una avaluació negativa (deia: “És el pitjor text que he llegit en ma vida”), i l'altra meitat, una avaluació positiva (deia: “Cap suggeriment. Un text preciós”).

La segona part de l'experiment es presentava com una competició entre el participant i el que suposadament l'havia avaluat. Es tractava de prémer un botó més ràpidament que l'altre a fi d'evitar un càstig. El càstig pel perdedor era que estava sotmès a una fressa molt desagradable, amb una intensitat variable entre 60 decibels (nivell 1) i 105 (nivell 10), i la durada la decidia el guanyador.

Els resultats van mostrar que com més narcisista és una persona, més augmenta la intensitat i durada del càstig, i això, únicament quan el seu ego es sentia amenaçat, que en aquest cas era la mala avaluació que havia rebut.

L'estudi va confirmar que la combinació entre l'amenaça, o sigui, la mala avaluació i el narcisisme, era el que provocava nivells d'agressivitat especialment elevats”.

Quan el narcisista veu amenaçada la seva sensació d'importància personal (que és desmesurada), el porta a ser agressiu. Contràriament al que se sol pensar, aquesta sensació de superioritat no el protegeix, sinó que el fragilitza més.

Ilios Hotsou és un expert en intel·ligència emocional i mindfulness per diverses universitats, que subscriu aquestes investigacions (2).

Haig de puntualitzar que com a psicòloga clínica mai faria un diagnòstic sense analitzar degudament el pacient i, per tant, no vull dir que els qui maltracten els investigadors de l'INH tinguin aquest important trastorn de la personalitat. En alguna mesura, podria tractar-se, només, de persones arrogants que necessiten l'admiració dels altres. I, per ells, l'INH representa una amenaça perquè els eclipsa.

Diu Bernardo Stamateas, Dr. en Psicologia, que el mal tractador verbal té:

Un esquer: la paraula que diu i sap que et fa mal.

Un objectiu: sentir i demostrar-se a si mateix que té poder sobre tu.

Una estratègia: sap com i quan agredir-te perquè facis el que vol que facis o et sentis com ell vol que et sentis.

Per aconseguir-ho pot tenir un estil obert: és directe, clar, expressa obertament l'insult i la desqualificació. O bé encobert, i dissimula els dos objectius que té: poder i control.

Com ho fa per desqualificar? La desqualificació és la tècnica preferida dels narcisistes, els envejosos, els agressius i els desconfiats. És una manera de dir : “Jo sóc millor que tu”. Hi ha diverses formes de fer-ho: devaluar els èxits de la víctima, acusar falsament, etc. L'objectiu d'un acusador és que et sentis culpable i acabis mossegant el seu ham. Quan la víctima brilla, no toleren el seu èxit i l'acusen injustament. També posa el següent exemple:

"Un jutge havia estat sovint ridiculitzat per un advocat molt cregut. Quan un amic li va preguntar per què no censurava el seu agressor, ell va contestar:

'A la nostra ciutat, hi viu una viuda que té un gos. Cada vegada que la lluna brilla, borda tota la nit.' Havent dit això, el magistrat va continuar parlant d'un altre tema. Finalment, algú li va preguntar:

- Però, senyor jutge, com segueix la història del gos i la lluna?
- Oh! - va respondre- Simplement, la lluna segueix brillant". (3).

Com es veu en l'exemple, quan els assetjadors no aconsegueixen els seus propòsits és que sol haver-hi simetria. Als savis que desqualifiquen m'agradaria dedicar-los aquesta cita d'Erasme:

"Parlo dels mortals: cap d'ells no neix sense defectes, i el millor és el que en té més pocs: car entre els savis, aquesta mena de déus, l'amistat no arrela de cap manera, o és trista i desagradable, i només en tenen amb poca gent —em fa escrúpol de dir que amb ningú —, perquè la major part dels homes són desassenyats (més ben dit, no hi ha ningú que d'alguna manera no deliri) i els lligams d'amistat només es traven entre semblants. Si mai es produeix una mútua benevolència entre una gent tan seriosa, sens dubte és ben poc estable o de poca durada, sorruts com són i més clarividents del compte, car es fixen en els defectes dels amics amb una mirada més penetrant que l'àliga o el serpent d'Epidaure." (4)

Si a aquests "déus " ja els costa l'amistat entre els semblants, com seran amb els que no opinen com ells? O quina benvolença en podem esperar?

D'això es queixava Josep Fontana referit al Sr. Gregorio Morán (periodista i escriptor) en l'article "Raonaments i desqualificacions" al diari Ara del 2014. Ell parla de conviccions, creences i prejudicis:

"El que és aberrant és que Morán vulgui legitimar les seves creences desqualificant els qui les discuteixen..... "

"La diferència resideix en el comportament en aquesta matèria: nosaltres no les defensem amb l'insult i la desqualificació del contrari, sinó amb un treball de recerca fet amb passió..."

"Els historiadors ens trobem de vegades amb el problema que representa topar amb persones que no tenen els coneixements necessaris per valorar els resultats del nostre treball, però que s'aferren als seus prejudicis i conviccions per negar-los validesa"(5).

En un article anterior d'aquest mateix web, també em vaig referir a les creences i prejudicis que poden respondre en bona part a la pregunta: què té la història que provoqui aquests atacs tan visceralment i tan poc argumentats contra un determinat investigador o un col·lectiu?

En la línia dels prejudicis, i examinant les declaracions de l'article de Sàpiens, em van inquietar força les declaracions de Ruiz-Domènec i de Casals:

José-Enrique Ruiz-Domènec diu, referint-se a l'INH, que són: "una amenaça per al prestigi internacional de la historiografia catalana". I es lamenta Casals: "Però no és només a Espanya, que es riuen d'aquestes teories! Molts historiadors ens hem trobat en congressos internacionals on et tiren per terra qualsevol troballa o conquesta de la historiografia catalana plantant-te les tesis de l'INH a la cara. És així de cru: el prestigi dels historiadors catalans ha quedat minat en països com Alemanya, Itàlia, França..."(6).

Podem deduir, doncs, que els historiadors europeus tenen tants prejudicis que, si la troballa ve de Catalunya, ja la menystenen sense examinar-la? La menystenen independentment que s'hagi fet amb totes les garanties del mètode científic i havent consultat un munt d'arxius? Ens estan dient això dels historiadors reputats? Increïble el nivell de prejudicis!

Estan tan certs de les seves tesis que no es poden estudiar amb respecte el que aporten altres? Una vegada vaig llegir que amb la certesa arriba l'arrogància; amb l'arrogància, la ceguesa; amb la ceguesa, la foscor i amb la foscor, més certesa. Casualment, quan va sortir l'entrevista de Sapiens estava llegint David Graeber explicant l'origen del diner. Graeber denuncia la història convencional perquè pontifica que abans de l'ús dels diners les societats utilitzaven el bescanvi de béns. En canvi, es constata en moltes recerques antropològiques i de diversa índole que no era així. En realitat, hi havia el crèdit, el deute. Diu l'autor: "la versió econòmico-històrica estàndard té poc a veure amb el que observem quan examinem com es porta a terme realment la vida econòmica, en comunitats i mercats reals, en quasi

qualsevol lloc...". I segueix: "Abans de poder aplicar les eines de l'antropologia per reconstruir la veritable història del diner, necessitem comprendre què és el que no funciona en la història convencional". A partir d'aquí l'autor fa l'anàlisi.

Al final del segon capítol del seu llibre *En Deuda*, Graeber es lamenta que, malgrat les proves de diversos investigadors, no s'hagi canviat de visió, i diu: "la nova història mai es va escriure. No és que cap economista mai hagi refutat Mitchell-Innes (investigador a favor del deute i no del bescanvi). Senzillament, el van ignorar. Els llibres de text no van canviar la seva història, malgrat que totes les proves demostraven que era errònia". (7)

Va ser desídia, va ser bloqueig per no reconèixer els propis errors o por d'anar en contra d'allò que estableixen els poderosos que sempre han escrit la història al seu gust?

M'admira la saviesa i la clarividència d'algunes persones referides a temes difícilment comprovables, més quan una matèria com la física ha hagut de relativitzar on hi havia dogmes i també constatar que la probabilitat i no la certesa posseeix un valor objectiu. La meua opinió en temes històrics no és gens rellevant, però sé que en qualsevol àmbit de la cultura s'han d'escoltar enfocaments diversos per valorar els estudis més probables i més argumentats.

Reflexions i conclusions

En alguna mesura som capaços d'objectivar els fets, però a nivell psicològic, tots sentim, llegim i expliquem la realitat amb matisos diferents.

Quan es vol difondre la veritat i es fa des de les emocions pot perdre molta objectivitat; d'aquesta manera la investigació no avança.

Al coneixement, s'ha d'intentar arribar-hi sense estar supeditats als estaments de poder i estar lliures de creences i prejudicis.

El poder ens presenta el present esbiaixat i sovint ens el creiem.

Sovint els poderosos han escrit la història a través dels seus acòlits historiadors; també, han tingut el monopoli dels arxius històrics.

La investigació de la història des de la superioritat, les creences, prejudicis, i addicta al poder està condemnada a explicar mites.

El coneixement ha de ser qüestionable i qüestionat. D'altra manera es pot caure en el "biaix de la confirmació" que significa que els nostres punts de vista es confirmen i reforcen independentment de les informacions objectives de l'entorn. Tots n'hem d'aprendre, d'això: des dels més doctes als més profans. Per tant, només aquells que són capaços de qüestionar-s'ho tot n'estan més lliures.

Finalment, en relació als maltractaments, potser no podem evitar que els potiners siguin presents a xarxes o altres mitjans, però des del meu humil punt de vista els que formen part de la intel·lectualitat haurien d'estudiar millor les formes de transmetre opinió. No seria millor que en comptes de desqualificar la feina d'altres fossin capaços de fer una bona divulgació de la seva com ho va fer Carl Sagan, Asimov, Punset, o ho fa el mateix Bilbeny, per citar alguns exemples? Jo els suggereixo que publiquin la investigació, que debatin als mitjans, però des de la simetria de forces, sense blocar els altres. A la llarga, els bons arguments pesen i les llegendes, com sembla que són les gestes de Don Pelayo, considerat heroi de la reconquesta, mica a mica acaben anant a la paperera de la història.

D'altra manera, i posant una mica d'humor al cherry picking, m'atreviré a dir que no cal triar les cireres blaves del cirerer, no cal amagar les vermelles, ja que alguns potser no s'adonen que l'arbre no és un cirerer sinó una prunera damascena que les fa blaves i les vermelles potser eren prunes que no havien madurat.

Neus Rossell i Bancells

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES:

- (1) Marie France Hirigoyen, *L'assetjament moral a la feina*, Ed. 62/Paidós, Barcelona 2001.
- (2) Ilios Hotsou, *Elogio de la Lucidez*, Kairós, Barcelona 2016.
- (3) Erasme de Rotterdam, *Elogi de la Fol·lia*, pag. 68.
- (4) Bernardo Stamateas, *No em maltractis*, Ediciones B,S.A., Barcelona 2013.
- (5) https://www.ara.cat/premium/opinio/Raonaments-desqualificacions_0_1215478478.html

-
- (6) https://www.sapiens.cat/temes/catalunya/desmuntem-la-nova-historia_202076_102.html
- (7) David Graeber, En Deuda , Ed.Ariel, Barcelona 2014.